A Compromise in Halacha - On Menachot 33a

A Compromise in Halacha - On Menachot 33a By Eli Genauer

A common D'var Torah delivered at a wedding goes something like this: "Dear Chatan and Kallah. You are standing beneath a Chupah which is representative of the home you will build within the Jewish people. When you walk into your home, you will notice that that Mezuzah is placed in a diagonal position on the doorpost. There is a disagreement between Rashi and his grandson Rabbeinu Tam as to whether the Mezuzah should be affixed in a vertical or horizontal position. Later decisors ruled that a compromise between those two opinions was in order and therefore prescribed that the Mezuzah be affixed diagonally. This lesson of compromise is an important one as you embark upon you marriage and the Mezuzah on your door is an important reminder of this principle. Mazal Toy!"

This wedding Dvar Torah is based on a Gemara in Menachot 33a

אמר רב יהודה אמר רב, עשאה כמין נגר פסולה.

? יצחק בר יוסף אמר כולהו מזוזתא דבי רבי כמין נגר הוו עביד...... לא קשיא, הא דעבידא כסיכתא, הא דעבידא כאיסתוירא.

Rav Yehuda says that Rav says: If one affixes a Mezuzah like a bolt, it is invalid. Is this so? But when Rav Yitzchak bar Yosef came (from Eretz Yisroel) he said that all Mezuzot in the house of Rebbe (Yehuda HaNasi) were affixed like a bolt.....? This is not difficult. This ruling (where it is ruled as being unfit) is where it was prepared like a peg; that ruling (in the house of Rebbe where it is ruled as being fit) is where it is prepared like an ankle. [1]

Rashi explains that a "נגר" is something that is embedded in a wall " נגר" is something that is embedded in a wall " נברותל "בכותל". He then writes the word "כזה" and illustrates this with a drawing showing a horizontally placed Mezuzah. This is one of many times here that Rashi tells us something and then uses the word "כזה" which is then followed by a diagram. In this case, the illustration shows a horizontally affixed Mezuzah and it is a mezuzah affixed in this direction that is improper.

Rabbeinu Tam (הא דעבידא כסיכתא" ד״ה 'תוס') is bothered by the explanation of Rashi because he feels that it is more honorable to have the Mezuzah affixed in a horizontal position just as it is more honorable to have a Sefer Torah lying horizontally than standing vertically. He therefore translates the word "גגר" as a "peg" and says that the disqualification of a Mezuzah affixed כמין נגר is that it is affixed vertically, like a peg. He also translates the word סיכתא as a peg and therefore disqualified because it is vertical, and the word איסתוירא, which is considered to be proper, as the part of the foot below the ankle which is horizontal.

The idea that affixing the Mezuzah diagonally is a compromise between the positions of Rashi and Rabbeinu Tam is based on the Shulchan Aruch, Yoreh Deah 289:6

צְרִיכָה לְהִיוֹת זְקוּפָה, אָרְכָּה לְאֹרֶךְ מְזוּזַת הַפֶּתַח..... הַגָּה: וְכֵן נָהֲגוּ. (בֵּית יוֹסֵף) אֲבָל יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁפְּסוּלָה בִּזְקוּפָה, אֶלָּא צְרִיכָה לְהִיוֹת שָׁכוּבָה, אָרְכָּה לְרֹחַב מְזוּזַת הַפֶּתַח (טוּר וְהַפּוֹסְקִים בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הָּם). וְהַמְּדַקְדְּקִין, יוֹצְאִין יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וּמַנִּיחִים אוֹתָה בְּשִׁפּוּעַ וּבַאֲלַכְסוֹן (טוּר וְהַגָּהוֹת מֵיְמוֹנִי ומהרי"ל ות"ה סי' נ"ב), וְכֵן רַאוּי לְנָהֹג, וְכֵן נוֹהָגִין בְּמָדִינוֹת אֱלוּ.

In truth, it is not really a compromise but rather an effort to affix the Mezuzah in a way in which both Rashi and Rabbeinu Tam would approve. Rashi says that vertical is the proper way, horizontal is *Pasul*, but bent (or diagonal) is also Kosher. Rabbeinu Tam says that horizontal is the proper way, vertical is *Pasul*, but bent is also Kosher. Some Meforshim take this idea even further by saying that since in the house of Rebbe the Mezuzot were affixed כאיסתוירא, this was some sort of *Hidur* and therefore something to be emulated.

The classic edition of the Vilna Shas (Vilna 1885) renders this Sugya and the accompanying diagrams as such

הוה ואפר רב יהודה א אחר הרגיל א"ר זירא שמואל 'מצוה להני העליון ורב הונא אמ'מ ומרחיק מן הקורה מ טפח ומרחיק מן הקור כולו כשר למזוזה דב אומר וקשרתם וכתבר אף (כתיבה בגובה בי דאמר כר'יהודה אלא לא כרבי יהודה ולא הונא בריה דרב נו עשאה כמין נגר' שקנעה וחחנה בסף פנגר שחוחני פסולה דמלותה פסולה דמלותה לחחה נאורך נסף כזה נגר קניליא: ההוא פתח דעייל ני'ר' לני מדרש" פחת קטן חיה לו

לרני אלל מקומו ונכנס וילא כו כדי שלא יערית תלמידיו לעמוד נפניו אם יעבר לפניהם: איסתוירא : היינו מקו'חינו' השוקוהרגל ומעימד הוא טם בשיר': עביד'כסיכת'' נגר

כשל אומנ'כוה נסולי ל"א איסתויר'כיהיכי דמקום חיטר השוק והרגל הוי השוק

זקוף מלמעלם והרגל שוכנכוה כך הניחה למווה כשירה הואיל

וראשה אחד וקוף: דגיל הוהי רוב הככנסין לנית החדרש באותופתח: הלך אחר הרגילי אם יש כ' פתחים לחדר אחד באותו פתח שרגיל לנאת ולכא יותר ינית המזווה: בתחילת שליש העליון: יחדוד חלמט' אחנולה שני שלישו התחת ולכשיכות לתחולת שליש פעליון ותו השווח: Here are the words of Rashi which correspond to these two diagrams which show the positioning of four Mezuzot

- .1 עשאה כמין נגר שקבעה ותחבה בסף כנגר, שתוחבין הנגרין בכותל כזה.
 - 2. פסולה דמצותה לתתה באורך בסף כזה נגר, קביליא
 - .3 עבידא כסיכתא נגר כשל אומנים כזה פסולה
 - .4 איסתוירא היינו מקום חיבור השוק והרגל ומעומד הוא כזה, כשירה:
- 5. ל"א איסתוירא, כי היכי דמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה כך הניחה למזוזה כשירה הואיל וראשה אחד זקוף:

The doorframe in the top illustration shows the position of two Mezuzot.

The one on top is horizontal which is improper, and the one on the bottom is vertical which is Kosher.

.1 עשאה כמין נגר - שקבעה ותחבה בסף כנגר, שתוחבין הנגרין בכותל כזה.

He affixed and inserted it in the doorpost like a bolt, for workmen who work with bolts insert it in the walls like this[3]

It is improper- Because the Mitzvah is to affix it vertically in the doorpost like this....

The doorframe in the lower illustration also shows two Mezuzot.

The one on top is horizontal and therefore improper and the one on the bottom is bent (it looks like the Hebrew letter Nun), and therefore Kosher. Here are the words of Rashi which correspond to these two Mezuzot.

עבידא כסיכתא - נגר כשל אומנים כזה פסולה

A bolt as fashioned by workmen like this is disqualified

ל"א איסתוירא. כי היכי דמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב <mark>כזה</mark> כך הניחה למזוזה כשירה הואיל וראשה אחד זקוף

Another explanation of איסתוירא – like the point at which the "Shok" joins the "<u>Regel</u>", where the "Shok" is upright and the "<u>Regel</u>" rests, like this, so too if he affixes the Mezuzah <u>like this</u> it is Kosher because the top part is upright.

There is no diagram associated directly with this comment of Rashi

איסתוירא - היינו מקום חיבור השוק והרגל ומעומד הוא כזה, כשירה:

Whether a נגר is normally inserted horizontally or vertically is also "illustrated" in Jastrow's explanation of the word

In Bava Batra 101a he describes it "like an **upright** bolt" and in our Gemara he describes it as "like a bolt shoved into a case, i.e. **horizontally**"

There are two issues with the standard depiction of the two diagrams in the Vilna Shas. Rashi uses the word of tive times and there are only four "illustrations" (2 in each diagram) Also, we would expect that there would be a diagram after each time it says.

This problem is solved when we look at the only handwritten manuscript we have of Rashi on this part of Menachot.

The National Library of Russia, St. Petersburg, Russia Ms. EVR IV 25:

http://aleph.nli.org.il:80/F/?func=direct&doc_number=000159163&local_base=NNLMS S

It contains five depictions of the placement of the Mezuzot and each of is followed by a depiction.

הוה ליה שוני היול היוונה חורה שבה לו ביו וריי הוה קבעלו והולה בפיפין והדי הפיפין בבין
שתוחבין העודם כקתלביות תמוו שייול המחות עשחה כמין ער שין בעה ותחבה בפם כעני
שתוחבין העודם בקתלביות ביו שמולח דתוקה עשאה בתין עד שין בעה ותחבה בספן כער אפתירא היינו מיווס חקד בשולח דתוקה לצונה באורך הפתו כזה בול לעלים בל מות שלה לעוד באורך הפתו כזה עלה כפיסה עבר אותים כזה עלה כפיסה עבר אותים כזה עלה כפיסה
שנד אומטן כזה כל משולה לשנא אחת של משנימא בי הים על החור בפרה שלה כשים לא המור השוון והדגל הני הדום וה לאוור והיול שות בי הים לאון ום חבור
השוק והרצלהי השות והוא למנולה וחדו אינה בה
קוחיע ורחשק חחד זחות החום חדם בשות בשות בשות בשות בשורה
הואיל וראשה אחד זקונן הדוא שנח נשילפה ל לבי מורשא שנח קעין היה לו לבי אצרו

The problem is also solved when we look at the first printed edition of Menachot (Bomberg 1522) whose source had to be a manuscript. [4]

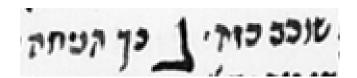
This printed edition leaves space after every כזה. It even includes a rudimentary depiction of the last כזה looking like a "Nun" which is supposed to depict where the ankle meets the leg.

עייל בה רב הוכ לבי
ההוא רגיל הוה ואם
הלך אחר הרניל אר
שמואל מצוח להניו
ורב הוני אמר מנו
ומרחים מן הקור שנ
למוח מיתיבי מנביה
למוח מיתיבי מנביה
ברי ריהודה ר'יוסי
מה קשירה בנובה א
לרב הוני הוא הוי די
לשמר דאם כמאן לא

בבניי הוס ניה בטוי המזמה קור שתביי לירי מכנה: . עפחה כמין נגר פקבעה ותחבה בכף כננד מתוחבין הינרין ב פסולה דמצותה לתתח בכותל כזה כבר קבילא: באורך בהף כזה איבתוירא הייכו מקום חיבור הטו וחרבל כפירה עבירא תעומר הוא כזה ביסוכתה נבר על המנין כזה כסולה לא איסתוירא כי היכידמקו חיבור הסוק והרבל הוי הסוק זקוף מלמעלה ו והרבל שוכב כזה ב' כך הניח למזחה כשירה הואיל וראסה אחר זקוף ב ההוא פתח רעייל ביה לבי מדרפא פתח קטן היה לו לר' אבל מקומו ונכנס וחצ' בו כרי שלא יטריח תלתיריו לעתו בפניו אם יעבר לפניהם: רצל הוה רוב הנכנסים לבית המדרם באותו פתח: אחר הרגיל אם יש ב' פתחים לחדר אחר

והרגל פוכב כזה ג' כך הניח למזוזה

It looks very much like the Nun in the National Library of Russia manuscript and may have emanated from the same source.

It was very exciting for me personally to discover this "diagram" which clearly was added to illustrate the כזה. In his *Maamar 'al hadpasat ha-Talmud with Additions*, (ed. A.M. Habermann, Mossad ha-Rav Kook, Jerusalem: 2006, p.41) Rav Natan Nata Rabbinowicz, writing about the first Bomberg edition, states as follows:

ונשאר ,רש"י ותוספות ,נשמטו הציורים בגמרא (וכן בכל הדפוסים הישנים עד דפוס בערמן) "ובכל התלמוד שישנו הציור ברש"י .מלבד בסוטה מג ,מקומם חלק

"In all of the Talmud (and in all other older printed editions of the Talmud until the Berman edition (Frankfurt an Der Oder 1697-99) the diagrams were not included in the Talmud, Rashi and Tosfot, and their space remained empty, except for Sotah 43A, where we find a diagram in Rashi."

It turns out there was a diagram included in the second Bomberg edition of Zevachim(1528) on 53b, which Rabbinowicz probably never saw. See my article here.

He may have also missed this one because it does not look much like a diagram, but just a letter, or perhaps he felt it was of no significance.

This depiction of the last כזה looking like a "Nun" was maintained by subsequent editions of the Talmud printed in Basel 1580, Cracow 1605, Amsterdam 1644, and Frankfurt an der Oder in 1699.

It was only dropped and replaced with the two larger diagrams we have today in the Frankfurt am Main edition of 1720.

נספר המטרל ומאחד נחבוסי כי רשן לעיני בחדים: לאח וכירוקלת מבוחב דכבני שורום פסולה דפריד אחר לו מספק מספר כמבר לו מיני באיני מיני באיני לא כן כיל משמה אלא כן הכשי הקשה רשה ליה לחימר קבם שם מרשל ושד לקום שה ליה ליהשר נכי לו שה אנון שמשחר אכשק מקר פי פן ונרולה לפרם דמול בימול דכוה רים נליחול היש פנון פימול יים וכנרי לכן עד רשלים שימת בין נכרי לכן עד רשלים היים מרשל מיים לר קלוד לה מלי השל מרשל מיים לר קלוד לה מני הלכם מני מרשל מיים ביל מיים ביל מיים ביל מיים ביל מיים ביל מיים דו מרשל משלה שמארה בתף מצר דו מרשל משלה שמארה בתף מצר מסומנים במולה משמניה מוקם מסומנים במול איספירא מוקם מיינול אימניה מא מיטור השוק וסרגל ומשומר מא כשירה והשיאל כין משומר כין מושמב מרחים מקרין כחן על וקביא "נרים השמחר לא דרך כבור הא

'חלי דש ברישא אמר רב יותרה אמר רב 'עשאת כפון נגר פסולה אוני והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר כולהו פותתא דבי רבי כפין נגר הוו עבידן 'והרואפיתחא דעייל ביה רבי לבי מהרשא לא הוה לה מוזה לא קשא הא דעבירא כסיכהא הא דעבירא קשא הא דעברא כטוט אוא דעברא כאיםרירא אני ודא הרא פירוא דדה קיל 1/כה רב הנא לכי סדרשא והיא לה ספה הרוא תניל הזה ראסר רב יהודה אסר רב "כמוזה הלך אחד הרגיל א"ר זרא אמר רב מינאאמר שמאל ימנות להגידה בתהלח רב מינאאמר שמאל ימנות להגידה בתהלח שליש העליקורב התאאמר מגביה מן הקרקע ספרו ומרחיק מן הקודה מפח וכל הפתח כולו כשר למוחה פירובי מנביה כן הקרקו, מפח ומרחק כן הקודה מפח וכל הפתח כולו כשר למות רברי רבי יהודה רביום אומרוקשרהם וכתבתם מהקשרה בנוכה אף כתיכה בנובה בשלכא לדב הונא הוא ראמד כר' יחידה אלא לשמאלראמרכנאן לא כריותהולאבריום אפררה פריה דרב נתן לעולם כרבי יוסי

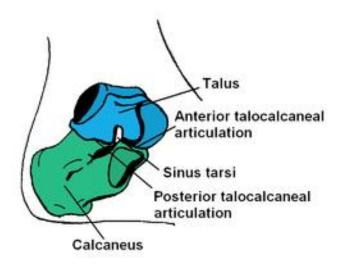
ושחת ככל כים טרכ"ר והפרי" נקמן (וף זה.) פארם חוץ ישין לכילוכ וולה לילילוכ והכלה כשתת שכיון אי לא (לה ידפינן כי ליהפול כיחה והי ליהפול ליחה מי יליחה מסאי להאי ואי מסאי למד מלה מלך מתי חור שנקף שליר מולח שונג עי סמול לד שמשר עי תשיב כית ורוך ישין כן כשוכנופין כי טשורן מצואה: שני הפי מרקב. משור מצואה: שני הפי מרקב. סכפינסו כפאשת דנופריכן סלילית the trace of the ocur or year ספיפה בנוין סום לים פשר המאום קוד שתנה לידי פסים: בפסה כחון עור.

מער שתוחבין מערין נכוחו כזה" משלה יפניה לוחה כאורן *30 600

יהה ט עד כמה מקום מהנות מה וו כרי אלו שירות חלפידו לפניה מדיל מריכה מקום מיטר השוק והרע (כ"ג קי ק") והסר מודה ולהיות שבוליתן מושבר נמי מקום מיטר השוק והרע (כ"ג קי ק") והסר מודה ולהיות שבו "כילן להיות שומו מודה לה שלק בל קד ב"ל או להיות שבור להיות מודה להיות מודה לה שלק של קד ב"ל או להיות מודה להיות מודה לה שלק של קד ב"ל או להיות מודה להי פשלה האיסורת הנהן בשון להחנה בלניה קפיליא כשוה חיים בשוק שלה חליה (יוצה זה ה) האשרון של אשמיית של החש נחק של ניסון היע היע שלם החדר כן השון עד הדג אל קביל נחם של ניסון היע שלם החדר כן השון עד הדג אל קביל נחם הל האנר "כול" כ ושניה יושלה לחיי שישל שפה שלה

שת רוב סומופין לבית התדרם (נו) בחותו פחה: סלך לחר מתיל. אם ים כי מפתים לחור לו כאומו שפה שרכיל לואח אנה יותר ינית ממוים: מחדילה שלים מסליה, ימווד שלמפה הן שני פליפי הפחת ולבשינות לחתילת פלים החלינו יתו התוואה: מה הפינים

Since many people follow the advice of the Rema and affix the Mezuzah diagonally, it is important to understand the source. This is the word in the Gemara which state that in the house of Rebbe, the Mezuzot were affixed כאיסתוירא. This word is etymologically related to the Latin word astragalus which is described as "the bone in the ankle that articulates with the leg bones to form the ankle joint". It is more commonly known today as the Talus and looks like this:[5]

As used in the Gemara, it probably meant the entire area where the bottom of the foot (which is horizontal) met the bottom of the leg (which is vertical) at the ankle, thereby looking like something that was bent.

Finally, there is a fascinating story about the Talus bone related by Rav Yisroel Shachor in the *Sefer "Dovair Yesharim"*.[6] In discussing the איסתוירא, he writes that he was in a terrible automobile accident and בחסדי בהסדי escaped death by climbing out of the rear of the car only seconds before it burst into flames. The only injury he sustained was a broken bone in his foot, which he identified as the Talus. He had many opportunities to view x-rays of his broken foot and concludes "I see this as a source of amazement that the only bone of all 248 bones in my body which was broken, allowed me to understand the words of Torah, and to understand that this was the איסתוירא which is mentioned in Gemarot."[7]

- [1] Translation courtesy of Sefaria.org and follows the interpretation of Rashi.
- [2] There is discussion on whether what is shown as Rashi in our editions of Menachot was actually written by Rashi. Rav Natan Nata Rabbinowicz (author of Dikdukei Sofrim) writes that our "Rashi" was written by a student of Rabbeinu Gershom. (Dikdukei Sofrim on Menachot 86a note 6 where he writes ... "רשום לישוח המיוחס המיוחס
- [3] We only know that it is affixed in a horizontal direction from the picture, not from Rashi's words.
- [4] The Soncino family printed many tractates of the Talmud from 1483-1519 before Bomberg printed the complete Talmud in 1520-1522, and those Soncino editions often formed the basis for the text of the Bomberg edition. But the Soncino family did not print tractate Menachot meaning the Bomberg edition was based solely on manuscripts.
- [5] My source for this information is Dr. Carol Teitz who is a member of my Shul. Dr. Teitz is an orthopedic surgeon and most recently, the dean of admissions at the University of Washington Medical School
- [6] Doveir Yesharim, Sefer Shemot, Jerusalem. 2014, page 128
- [7] This source was brought to my attention by a Torah scholar named Aharon who has helped me immensely in my research on diagrams.